

BODÓ CSANÁD – GÁSPÁR JUDIT

A VILÁGKÁVÉZÓ

RÉSZVÉTELI SZOCIOLINGVISZTIKAI ÉS PEDAGÓGIAI ALKALMAZÁSOK

BEVEZETÉS

A gyakran angolul *world café*-ként emlegetett világkávézó olyan módszer, amelyet ugyan nem iskolai alkalmazásra dolgoztak ki, de alapelveit, gyakorlatát és céljait tekintve sok kapcsolatot mutat a modern pedagógiával. A módszer megnevezése beszédes; képzeljünk el egy olyan kávézót, ahol nyilvánosan, de mégis bensőséges körülmények között beszélhetjük meg a világ dolgait egymással. A résztvevők, azaz a „kávézóba” betérő emberek számára ez az a tér, ahol kötetlenül kapcsolatba léphetnek egymással, és ahol a találkozások során új gondolatok és felismerések születnek. A következőkben a módszer főbb jellemzőit mutatjuk be, majd röviden beszámolunk arról, hogyan alkalmaztuk a világkávézót nyelvészeti konferenciákon és egy széles körű részvételen alapuló kutatásban. Végül néhány gondolatot fogalmazunk meg arról, hogy a pedagógiai gyakorlatban milyen lehetőségei vannak a világkávézónak.

MI A VILÁGKÁVÉZÓ?

A módszert J. Brown és D. Isaacs alakította meg 1995-ben. Eredetileg ahhoz alakították ki a világkávézót, hogy a közösség minél több tagjának ötleteit és véleményét meghallgatva segítsék elő a közösségi változásokat (Brown–Isaacs, 2005). A világkávézó tehát elsődlegesen módszerként jött létre, de újabban a kutatásban is felhasználják (Löhr–Weinhardt–Sieber, 2020). Alkalmazásairól a világkávézóhoz fűződő publikációk és segédanyagok angol nyelvű internetes portálján tájékozódhatunk (<http://www.theworldcafe.com>). Gáspár és munkatársai így határozzák meg a fogalmat: „a világkávézó olyan alkotó folyamat, amely kifejezetten az együttműködésen alapuló beszélgetéseket és a tudásmegosztást hivatott elősegíteni azáltal, hogy az elhangzó gondolatokat egy egymással összefüggő hálózatba szervezi” (Gáspár–Király–Csillag, 2014, 12). Hogyan épül fel egy ilyen hálózat? Nevével ellentétben a világkávézó nem csupán az

oldott társalgás helye, hanem a beszélgetésnek strukturált keretei vannak, amelyek között a résztvevők megosztják és megvitatják egymással az elgondolásaikat, és támogatják a kölcsönös tanulás folyamatait.

A világkávézó technikájának alkotói hét olyan alapelvet írnak le, amelyek mentén megvalósulnak a tervezett folyamatok. Brown és Isaacs (2005), valamint a fent említett honlap összefoglalója nyomán ezek a következők:

1. A kontextus körülhatárolása: tegyük világossá a résztvevők számára, hogy miért hívtuk őket össze, és hogy mik a találkozó keretei.

2. Barátságos légkör megteremtése: fontos, hogy olyan környezetet alakítsunk ki, amely befogadó és biztonságos. Ez segítheti hozzá a meghívottakat ahhoz, hogy elő merjenek állni saját gondolataikkal, hogy meghallgassanak másokat és együttműködjenek velük.

3. Lényegi kérdésekkel való foglalkozás: csak akkor jön létre új tudás, ha

olyan kérdést vetünk fel, amely a számunkra releváns élethelyzetekről szól.

4. Mindenki közreműködésének bátorítása: a világvézőn való részvétel aktív jelenlét legyen, azaz támogassuk azt, hogy minél többen járuljanak hozzá a saját ötleteikkel és szempontjaikkal a beszélgetéshez.

5. Az eltérő nézőpontok közötti kapcsolat keresése: a világvéző során a résztvevők kis csoportokban dolgozva újabb és újabb résztvevőkkel kerülnek kapcsolatba, és ezáltal újabb és újabb gondolatokkal szembesülnek, amelyek során egyre táguló körökben vitatják meg ötleteiket és felismeréseiket. A gondolatok e körforgásából új meglátások születhetnek.

6. Odafigyelés egymásra: a világvéző sikerét leginkább az határozza meg, hogy mennyire vagyunk képesek odafigyelni a vizsgált téma megbeszélése során előkerülő vagy éppen kimondatlanul hagyott ötletekre és elgondolásokra, és hogy ezek miként vezetnek el az egymásra való odafigyelés révén közös felismerésekre.

7. A felismeréseink megosztása egymással: a kisebb csoportokban folytatott beszélgetésekből kirajzolódó mintázatok úgy kapcsolódnak össze egymással, hogy elvezethetnek a megbeszélte témáról kirajzolódó általánosabb mintázathoz. A világvéző végén a kisebb csoportokban felgyűlt gondolatok közös megbeszélése ennek a teljesebb mintázatnak a megosztása minden résztvevővel.

E hét alapelv alkalmazásával válik lehetővé a felvetett témák feltárása és megvitatása nagyobb és sokrétű csoportokban. A világvézőnek többféle

formája van, közülük a leggyakoribb az itt bemutatandó, 10–50 fő közötti létszámmal megvalósuló több órás változat. A következő leírásban az egyes csoportok tagsága állandó, és e csoportok együtt keresik fel a kávéházi asztalokat, de ez nem szükségszerű. Kialakíthatunk olyan világvézőt is, amelyben a résztvevőkre bízunk, hogy milyen utat járnak be a kávézó asztalai között.

HOGYAN MŰKÖDIK?

A világvéző kezdetén az alapelvek rövid összefoglalását a találkozó témájának, a hozzá kapcsolódó kérdéseknek és az elérendő céloknak a bemutatása követi. Ezután a résztvevőkből kialakított csoportok tagjai egy-egy „kávéházi” asztal köré ülnek le. Az illúzió felkeltése érdekében a helyszínt hasonlóvá tehetjük egy kávéházhoz: ha van rá lehetőségünk, válasszunk kerek asztalokat, helyezünk el rajtuk dekorációt, kínáljuk meg itallal és aprósüteménnyel a résztvevőket halk háttérzene mellett stb. Ebben a világvéző idejére zárt térben a résztvevők számától függően legalább három asztalt állítsunk fel. Az asztalokon mindenképp helyezünk el a gondolatok vizualizációját elősegítő eszközöket. Egy-egy asztalhoz négy–öt résztvevőt ültessünk oda, köztük egy asztalfelelőst. Az asztaloknál nagyjából 20 perces fordulókban a világvéző témájáról beszélgetnek a résztvevők az asztalfelelős által felvetett kérdés mentén. Az első fordulót követően

a társaság az asztalfelelős kivételével feláll és átsétál egy másik asztalhoz, ahol a világvéző témáját más szempontból beszéljük meg. Az asztalfelelős feladata, hogy az eddig elhangzottakat közvetítse az új asztaltársaságnak, azaz röviden összefoglalja, hogy az előző társaságnak mik voltak a főbb meglátásai. Ebben segítségére vannak azok a szövegek vagy rajzok (például vázlatpontok és ábrák), amelyeket a kérdés megvitatása során az előző asztaltársaság készített. Az asztalfelelős ugyanazt a kérdést veti fel, mint első körben, de már a korábban elhangzottakhoz kapcsolódóan folytatódik a beszélgetés az új csoporttal. Az asztaltársaságnak azonban nemcsak azoknak a gondolataihoz kell kapcsolódnia, akik nemrég ugyanannál az asztalnál ültek, hanem magával kell hoznia azokat a meglátásait is, amelyeket az előző asztalnál felvetett kérdésekre születtek. Az új ötletek és a közös tudás e kapcsolódásokból jön létre. Miután a résztvevők csoportjai minden asztalt felkerestek, a találkozó a „betakarítással” zárul. Az asztalfelelősök megosztják az összes résztvevővel, hogy az általuk felvetett kérdés milyen ötletekhez és felismerésekhez vezetett. A közös megbeszélés eredményeként megszülető felismerések közös tudássá válhatnak, és erre támaszkodva cselekvési lehetőségek vetődhetnek fel.

MIRE VALÓ?

Slocum (2003) áttekintése szerint a világvéző nem alkalmas az egyirányú

kommunikációra, azaz arra, ha egy már megszületett döntést szeretnénk az érintettekkel kevésbé direkt módon elfogadtatni, de arra sem, hogy egy ilyen döntést követően a megvalósítás konkrét lépéseit kidolgozzuk. Alkalmas viszont arra, hogy valódi részvételt teremtsen valamely sokakat foglalkoztató gyakorlati kérdés megvitatására. Hogy a megbeszélés során felvetések, ötletek, gondolatok szabadon áramoljanak, és belőlük innovatív felismerések szülessenek. Ezáltal olyan közös tudás jöhet létre, amely elvezethet a gyakorlati kérdéshez kapcsolódó cselekvéshez (Slocum, 2003; magyarul lásd Gáspár–Király–Csillag, 2014). Az aktív részvételre invitáló biztonságos közeg megteremtésében és fenntartásában közös felelőssége van a résztvevőknek. Az egymás gondolataira kíváncsi, arra érzékeny, befogató módon figyelő (lásd a rogersi active listening fogalmát) és valódi dialógusra törekvő résztvevők már a folyamat alatt, az „itt és most”-ban megtapasztalhatják a közös tanulás és reflexió élményét.

A VILÁGKÁVÉZÓ ALKALMAZÁSA NYELVÉSZETI KONFERENCIÁKON ÉS A RÉSZVÉTELI KUTATÁSBAN

A moldvai magyar nyelvoktatási programot vizsgáló nyelvészeti kutatásunk során arra törekszünk, hogy a részvételiség megközelítésmódját alkalmazva minél több érintettet – pedagógust, volt és jelenkori diákot és persze kutatót – minél intenzívebben vonjunk be a kutatási folyamatba (Lajos és mtsai, megjelenés előtt).¹ A kutatásban való részvételre az érintettek kölcsönös bevonódásának és elköteleződésének a kutatás teljes folyamatában érvényesülő elveként tekintünk, amely a gyakorlatban változó módokon és intenzitással valósul meg. Az elvből adódik, hogy a kutatás eredményeinek bemutatását sem hagyományos módon képzeljük el, hanem olyan formákat kerestünk, amelyek például szakítanak a konferenciák bevett gyakorlataival. Amikor azt a kérdést vetettük fel, hogy milyen szerepe lehet a részvételiségnek a nyelv társas vonatkozásaival foglalkozó szociolingvisztikában, akkor arra gondol-

tunk, hogy nem mi mondjuk el egy-egy konferencia közönségének, amit erről a kérdéstről gondolunk, hanem velük együtt próbáljuk végiggondolni, hogyan lehet a társas nyelvészeti kutatásban érvényesíteni ezt a megközelítésmódot. Két konferencián szerveztünk világkávézót, ezek közül itt a 21. Élőnyelvi Konferencián tartott alkalomról számolunk be. A konferenciák mellett a módszert alkalmaztuk moldvai terepmunkánk során is, amikor a magyar nyelv oktatásában részesülő gyerekek szüleivel arról szerveztünk világkávézót a lézpedi Kitty Panzió éttermében, hogy az egy hetes együttlétünk során már felvetett témák közül melyekkel és hogyan szeretnék a helyiek leginkább foglalkozni a kutatócsoportunk tagjaival közösen.

Az Élőnyelvi Konferencián nem voltak asztalok, amelyeket körülülhettünk volna, mivel a rendezvényt online szervezték meg 2021 novemberében a kárpátjai Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont munkatársai. A konferencián a Zoom alkalmazást használtuk. A Zoom által ún. breakout roomokba, azaz külön csatornákra „félrevonulva” meg lehet osztani egy nagyobb létszámú csoportot – ezek helyettesítették a kávéházi asztalokat. Minden egyes breakout roomhoz hozzárendeltünk egy „asztalfelelőst”, aki egy-egy kérdést a jelenlévőkkel megbeszél. A 20 perces ötletelést követően a jelenléti világkávézókkal ellentétben itt nem az asztalfelelősök maradtak helyben, hanem az automatikusan kialakított csoportok tagjai, és az asztalfelelősök léptek át egy másik breakout roomba (ha éppen nem találták annyira izgalmasnak a beszélgetést, hogy ott felejtették magukat). Így a társaságok mindegyik (vagy majdnem mindegyik) kérdéssel tudtak foglalkozni. A közös megbeszélés során az is kiderült, hogy bár minden résztvevő ígéretesnek tartotta a részvételiség bevezetését a társas nyelvészeti kutatásokba, sok olyan akadályt láttak, amelyek megnehezítik az elv érvényesítését a gyakorlatban.

A világkávézó nem a betakarítással ért véget. Felkértük a résztvevőket, hogy az asztalfelelősök által első változatként megfogalmazott összefoglalót egészítsék ki saját meglátásaikkal vagy példáikkal, de akár fűzzenek az

ott szereplő állításokhoz kritikai megjegyzéseket. E cikk írásakor még folyamatban van az ebből megszületendő kollaboratív tanulmány, amellyel a világkávézóban részt vett kollégákkal közös tanulmányírásnak is keressük a kísérleti lehetőségeit.

MILYEN MÓDON LEHET FELHASZNÁLNI A VILÁGKÁVÉZÓT A PEDAGÓGIAI MUNKÁBAN?

Az eddigiek értelmében erre a kérdésre leginkább az érintett pedagógusok bevonásával megszervezett világkávézó keretében lehetne választ keresni. De hogy példát is hozunk arra, milyen felismerések születhetnek meg egy világkávézó alkalmával, visszautalunk az Élőnyelvi Konferencián általunk szervezett eseményre. Az egyik résztvevő arról számolt be, hogy egy magyarországi iskolában, amelyben a többnyelvűség a diákok körében általános, eljárásokat dolgoztak ki a többnyelvűségből adódó pedagógiai feladatok kezelésére. Pontosabban arra, hogy minél többet tudjanak meg a diákok nyelvi gyakorlatairól és minél hatékonyabban tudják ezeket a pedagógiai folyamatokba beilleszteni. Az ehhez kapcsolódó adatgyűjtést és az adatok feldolgozását, majd elemzését maguk a diákok végzik, azaz – és ez volt a kollégánk felismerése a világkávézón – az iskola részvételi megközelítést alkalmaz, amikor a diákokkal együtt alakítja a saját nyelvi gyakorlatait. Egy ilyen felismerésből fakadó következő lépés az lehet, ha a részvételiség jegyében a kutatásba (többek között az adatgyűjtésbe és adatfeldolgozásba, az elemzésbe) való bevonás minél szélesebb körű, azaz minél több diákot, a szülőket és pedagógusokat is átfogó folyamat.

A világkávézó nem megoldás a felvetett kérdésekre, hanem a megoldás keresésének egyik lehetséges útja. Arra, hogy ennek az útnak is vannak buktatói, újabban Lorenzetti–Azulai–Walsh (2016) mutattak rá: szerintük a világkávézó korlátozottan reflektál saját folyamataira és az e folyamatok során kialakuló hatalmi különbségekre (különösen a szervezők és a többi résztvevő között), valamint kevésbé képes kezelni a világkávézóban megjelenő rendszer-

¹ A 131562 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a K_19 pályázati program finanszírozásában valósul meg.

sztintú egyenlőtlenségeket. Magyarul: a világvakázót szervező alapelvek közül hiányzik annak figyelembevétele, hogy az ötleteiket és meglátásaikat megfogalmazó résztvevők hogyan jutnak ezekre az ötletekre és meglátásokra (azaz milyen korábbi tapasztalataikat, előzetes koncepcióikat, ítéleteiket és hatalmi viszonyaikat tudják mozgósítani a beszélgetések során), és hogy az asztalfelelősök és más szervezők a saját korábbi tapasztalataikból, előzetes koncepcióikból, ítéleteikből és hatalmi viszonyaikból kiindulva hogyan tekintenek ezekre az általuk koordinált beszélgetésekben megszülető felvetésekre. Ugyanakkor Lorenzettiék amellett érvelnek, hogy a világvakázó alkalmassá tehető a kritikai pedagógia (Freire, 1970) olyan alapvető célkitűzéseinek a megvalósítására, mint a szabadság megtapasztalása, a tekintélyelvűség felismerése, a tudás és a hatalom közötti kapcsolat megteremtése, valamint a konstruktív cselekvés gyakorlása. Ehhez szerintük a pedagógusoknak figyelemmel kell lenniük arra, hogy a nevelés hatalmi viszonyokat teremt és tart fenn. A pedagógus kiemelt szerepe és cselekedetei reflexió híján akaratlanul is hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a dialógusokban való aktív részvételből kimaradnak egyének vagy marginalizált csoportok jelen lévő tagjai – és nem csak a világvakázó asztalai körül.

Mit várhatunk el a világvakázó alkalmazásától? Saját élményeinkre is reflektálva talán az egyik legfontosabb eredménynek a részvételi folyamatok gyakorlását és a részvétel ta-

níthatóságának és tanulhatóságának megtapasztalását emelhetnénk ki. Az asztalok közötti váltással, a témák és kérdések mentén indított, s inkább keretezett, mintsem irányított beszélgetések során a résztvevők teret kaptak gondolataik megfogalmazására, véleményük és felismeréseik megosztására. A világvakázó tagjai fokozatosan váltak hangosabbá vagy éppen csendesebbé az asztaltársaság által létrehozott térben. A világvakázóban a csoportdinamikai jelenségekkel direkt módon nem foglalkoztunk, az egymás viselkedésére, hozzáállására történő visszajelzés, a csoportreflexió nem része ennek a módszernek, hisz nem is csoportról, hanem inkább együttműködő egyénekről beszélünk, akik közös célok, témakörök mentén osztják meg gondolataikat. Az egyéni részvétel és bevonódás mértéke elindíthat belső változásokat, személyes és szervezeti transzformációt, amelyet a világvakázó folyamata mindenképp inspirál és támogat. Az asztalfelelősök sem a mindentudó tudós (kutató, előadó vagy akár tanár) szerepében keretezik a beszélgetéseket, hanem támogató partnerként, így a tudás vagy nem tudás megélése és elfogadása, a közös rácsodálkozás és elbizonytalanodás élménye egyéni és közösségi vagy szervezeti szinten is megjelenik.

A konferenciákon, kutatásokban és oktatási helyzetekben is kihívást jelent a partneri viszony ilyen irányú megteremtése, ahol a résztvevők bevonásának és bevonódásának mélysége, minősége és intenzitása „ott és akkor”

szabadon alakul. Bátorság, nyitottság, kíváncsiság és megosztott felelősség lenne az a néhány tulajdonság és hozzáállásbeli „elvárás”, amelyeket saját tapasztalatunk alapján kiemelnénk a módszer alkalmazásához.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Brown, Juanita – David Isaacs (2005): *The World Café: Shaping our futures through conversations that matter*. San Francisco, Berrett-Koehler Publishers, ISBN: 978-1-57675-258-6.
- Gáspár Tamás – Király Gábor – Csillag Sára (2014): *Fehér asztal mellett – A világvakázó részvételi technika szemlélete és módszertana*. In: Kovász, 18. évf., 1–4. szám, 11–41., ISSN: 1418-5040.
- Lajos Veronika – Gáspár Judit – Szabó Ger-gely (megjelenés előtt): „Kihúztuk a lábunk alól a szőnyeget!” Egy COVID-19 járvány kezdetén indult moldvai részvételi kutatás tapasztalatai. *Tabula*, 21. évf., 1–2. szám, ISSN: 2064-7190.
- Lorenzetti, Liza A. – Anna Azulai – Christine A. Walsh (2016): *Addressing power in conversation: Enhancing the transformative learning capacities of the World Café*. In: *Journal of Transformative Education*, 14. évf., 3. szám, 200–219., ISSN: 1541-3446.
- Löhr, Katharina – Michael Weinhardt – Stefan Sieber (2020): *The “World Café” as a participatory method for collecting qualitative data*. *International Journal of Qualitative Methods*, 19. évf., 1–15., ISSN: 1609-4069.
- Freire, Paulo (1970): *Pedagogy of the Oppressed*. Translated by Myra Bergman Ramos. New York – London – New Delhi – Sydney, Bloomsbury. ISBN: 978-0-81649-132-2
- Slocum, Nikki (2003): *Participatory methods toolkit*. United Nations University. url: https://archive.unu.edu/hq/library/Collection/PDF_files/CRIS/PMT.pdf (Letöltés ideje: 2022. március 4.)

